

פיצוי גלובלי לניזוק בגין הוצאות רפואיות

בעקבות ע"א 6431/96 בר זאב נ' מוחמד¹

נילי קרקו-אייל *

רון ורד **

א. מבוא

ניזוקים, אשר סבלו נזקי גוף כתוצאה מעוולתו של מאן דהוא, זקוקים, לא אחת, לטיפולים רפואיים, לתרופות, לעזורים רפואיים ולטיפולים שיקומיים.²

בין אם עסקינן בטיפולים רפואיים להם נזקק הניזוק ממועד הפגיעה ועד למתן פסק הדין, ובין אם עסקינן בטיפולים רפואיים להם ייזקק הניזוק בעתיד, נדרש בית המשפט להעריך במקרים מסוג זה מהו הפיצוי לו זכאי הניזוק בגין ההוצאות הרפואיות שנגרמו ושעתידות להיגרם לו עקב הפגיעה. בעשותו כן, על בית המשפט להנחות עצמו על ידי עקרון השבת המצב לקדמותו, כפי שפורש בפסיקה³, ולבחון מהו הטיפול הרפואי שעל הניזוק לקבל בעקבות מעשה הנוזיקין, אשר יעמידו, ככל האפשר, במצב בו היה נתון לולא מעשה הנוזיקין, הכול בהתאם לצרכיו האינדיבידואליים של הניזוק⁴.

טרם חקיקת חוק ביטוח בריאות ממלכתי, תשנ"ד-1994⁵, הייתה ההלכה המקובלת בפסיקה כי אין לנכות מסכום הפיצוי המגיע לניזוק את שוויים של הטיפולים הרפואיים שקיבל ואשר הוא עתיד לקבל מקופת החולים בה הוא חבר. דהיינו, ניזוקים היו זכאים למלוא סכום הפיצוי בגין הוצאותיהם הרפואיות. ההסבר השכיח ביותר בפסיקה להלכה זו היה שאפילו אם

* מרצה וחברת הסגל הקבוע בבית הספר למשפטים של המסלול האקדמי, המכללה למינהל.
** תלמיד השנה הרביעית בבית הספר למשפטים ובבית הספר למינהל עסקים של המסלול האקדמי, המכללה למינהל וחבר מערכת בכתב העת המשפט, בעת כתיבת הרשימה. גרסה קודמת של מאמר זה התפרסמה בהמשפט 12 (2001).

1 ע"א 6431/96 בר זאב נ' מוחמד, פ"ד נב(3) 557 (להלן: עניין בר זאב).

2 לשם פשטות הדיון יכוננו כל הנוכחים לעיל – "טיפולים רפואיים".

3 ע"א 357/80 נעים נ' ברה, פ"ד לו(3) 762, 771-772 (להלן: עניין נעים); ע"א 2934/93 טורוקה נ'

הבאבו, פ"ד נ(1) 675, 687-688 (להלן: עניין טורוקה). הגישה שאומצה בפסיקה היא כי עקרון השבת המצב לקדמותו משמעו מתן פיצוי "מלא" לניזוק, להבדיל מפיצוי "הוגן וסביר". עקרון השבת המצב לקדמותו, כפי שפורש בפסיקה, עומד ביסוד חישוב הפיצוי בגין הוצאות רפואיות, בין אם עסקינן בתביעות המוגשות לפי פקודת הנוזיקין [נוסח חדש], ובין אם עסקינן בתביעות המוגשות לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה-1975. ראו ע"א 235/78 תרנשטיין נ' אהבי, פ"ד לג(1) 346, 351.

4 עניין נעים, שם, בע' 775; עניין טורוקה, שם, בע' 688.

5 חוק ביטוח בריאות ממלכתי, תשנ"ד-1994 (להלן: חוק ביטוח בריאות).

קיבל הניזוק את הטיפול הרפואי לו נזקק באמצעות קופת החולים בה היה חבר, הוא נדרש לשלם עבור טיפול רפואי זה. חובת תשלום זו הייתה נעוצה בתנאי הביטוח הרפואי בקופת החולים, על פיהם לא היו מבוטחים זכאים לטיפול רפואי חינם, במקרה של פגיעה אשר נגרמה עקב מעשה עוולה.⁶

עם חקיקת חוק ביטוח בריאות, עלתה השאלה האם החוק הביא לשינוי בזכאותם של ניזוקים לתבוע פיצוי בגין עלותם של טיפולים רפואיים להם נזקקו בעבר ושלחם ייזקקו בעתיד.

השאלה נדונה והוכרעה על ידי בית המשפט העליון בעניין **אלחוד**. בפסק הדין נקבע כי, משנחקק חוק ביטוח בריאות, אין עוד לפצות ניזוקים בגין עלותם של טיפולים רפואיים אותם הם זכאים לקבל ללא תשלום, מכוח חברותם בקופת חולים, על פי הוראות חוק ביטוח בריאות.⁷

אלא שזמן קצר לאחר מכן, הכיר בית המשפט העליון בעניין **בר זאב** באפשרות לפסוק פיצוי בסכום גלובלי, בגדר ראש הנזק של הוצאות רפואיות, גם במקרים בהם זכאי הניזוק לטיפולים רפואיים, ללא תשלום, מקופת החולים בה הוא חבר.⁸

מטרתה של רשימה זו היא לבחון את השלכותיו של פסק הדין בעניין **בר זאב** על הלכת **אלחוד**.

6 למעשה, התפתחה פרקטיקה, על פיה, כנגד חתימה של הניזוק על התחייבות להחזיר את התשלום לקופה, היה מקבל הניזוק את הטיפול הדרוש לו מהקופה. עם קבלת הפיצוי, היה משלם הניזוק לקופה את עלויות הטיפול מסכומי הכסף אשר הגיעו לרשותו. בהסתמך על מצב דברים זה, ההסדר בין שלושת הגורמים – הניזוק, המזיק והמייטיב (קופת החולים) – היה כדלקמן: הניזוק, המבוטח בקופה, זכאי היה לקבל את מלוא הפיצוי מהמזיק, כולל פיצוי עבור הוצאות טיפולים רפואיים אותם קיבל ויקבל מהקופה. הניזוק מצדו חייב היה להעביר לקופה את הסכום המגיע לה ממנו מתוך סכום הפיצויים שקיבל מהמזיק. כך הובטח שהמייטיב (הקופה) יקבל את המגיע לו בעבור הטיפול הרפואי בניזוק. משבא המייטיב (הקופה) על סיפוקו, לא נזקק עוד לתבוע את המזיק בתביעת שיפוי, והמזיק שלא נדרש לשלם לקופה דבר, לא חויב בתשלום מעבר לסכום הנזקים הכולל שנגרם לניזוק. להסבר זה, ראו ע"א 5557/95 **סחר חברה לביטוח בע"מ נ' אלחוד**, פ"ד נא(2) 724, 738-737. (להלן: עניין **אלחוד**). בפסיקה ניתנו שני הסברים נוספים, לפחות, להלכה זו. הראשון, היות קבלת השירות מקופת חולים זכות המגיעה לניזוק מכוח חוזה הביטוח. על כן, אפילו אין חובה על הניזוק להחזיר את הוצאות הטיפול לקופה, אין המזיק יכול ליהנות מניכוי הסכום. ראו, למשל: ע"א 119/58 **מרחי נ' פרידמן**, פ"ד יג 529, 532; ע"א 361/59 **צוקרמן נ' שנברג**, פ"ד יד 479, 482. השני, חובתו של הניזוק להחזיר את ההטבה לקופה מהווה המתאה חוזרת של הקופה לניזוק של זכותו כלפי המזיק. כפועל יוצא מכך, לא קיימת עוד לקופה זכות תביעה מהמזיק, ולא קיימת הצדקה לניכוי ההטבה מסכום הפיצויים. ראו, למשל ע"א 331/75 **מבטחים מוסד לביטוח סוציאלי של העובדים בע"מ נ' פלאצי**, פ"ד לב(1) 63, 67; ע"א 619/78 **חונגיץ נ' כהן**, פ"ד לה(4) 281, 304.

7 עניין **אלחוד**, שם, בע' 752.

8 עניין **בר זאב**, לעיל הערה 1, בע' 560.

9 על הלכה זו חזרו מאז בתי המשפט במספר פסקי דין, וביניהם ע"א 1433/98 **סועד נ' גנאיים** (טרם פורסם), תקדין עליון 99(3) 1754 (להלן: עניין **גנאיים**); ע"א 2099/94 **חיים נ' איילון**, תברה לביטוח בע"מ, פ"ד נא(1) 529; ע"א 423/98 **אטד נ' ויינראוב** (טרם פורסם), תקדין עליון 99(1) 1076.

ב. הלכת אלאחד – פיצוי הניזוק בגין הוצאותיו הרפואיות

לאור חקיקת חוק ביטוח בריאות

כאמור, בית המשפט העליון קבע בעניין **אלאחד** כי, משנחקק חוק ביטוח בריאות, יש לנכות מסכום הפיצוי הנפסק לניזוק את הוצאות הטיפוליים הרפואיים אותם זכאי הניזוק לקבל, ללא תשלום, מקופת החולים בה הוא חבר.¹⁰

בית המשפט הונחה בפסק דינו על ידי ארבעה עקרונות:

ראשית, כל תושב בישראל, לרבות מי שנפגע בתאונה, זכאי לטיפולים הרפואיים הקבועים בחוק, ללא תשלום, מקופת חולים כלשהי שבה הוא חבר.¹⁰

שנית, על פי סעיף 22 לחוק ביטוח בריאות, עומדת לקופת החולים זכות שיפוי מהמזיק וממבטחו, בגין הוצאות אשר הוציאה בפועל לשם מתן שירותים לניזוק, בשל אירוע אשר המזיק אחראי בגינו כלפי המבוטח.¹¹

שלישית, המזיק חייב בפיצויים רק בשיעור הנזק שנגרם לניזוק. אין הטבה שקיבל הניזוק צריכה לגרור אחריה חיוב גדול יותר של המזיק, מכפי שהיה נושא בו אלמלא ההטבה.¹²

רביעית, הניזוק זכאי לפיצוי שלא יפחת מנזקו, אך אין ליתן לו פיצוי כפל.¹³

עקרונות אלה, כך סבר בית המשפט, מחייבים את המסקנה שאין לפצות את הניזוק בגין עלותם של טיפולים רפואיים אותם יוכל לקבל, ללא תשלום, מקופת החולים בה הוא חבר. הטעם לכך, כך עולה מפסק דינו של בית המשפט, כפול. ראשית, חיוב המזיק בגין הוצאותיו הרפואיות של הניזוק, במקרים מסוג זה, יטיל תשלום כפל על המזיק. מחד, יחוייב המזיק בעבור הוצאותיו הרפואיות של הניזוק, במסגרת תביעתו הניזיקית של האחרון. מנגד, זכאית קופת החולים, בה חבר הניזוק, לחזור אל המזיק, מכוח זכות השיפוי הנתונה לה בחוק, לשם קבלת ההוצאות בהן נשאה. תוצאת הדברים תהיה חיוב המזיק, בסופו של דבר, בתשלום כספי בשיעור העולה על נזקו של הניזוק. שנית, פיצוי הניזוק על הוצאותיו הרפואיות, במקרים מסוג זה, יזכה את הניזוק בפיצוי יתר. מחד, יקבל הניזוק במסגרת תביעתו הניזיקית פיצוי מהמזיק בגין עלות הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק. מאידך, זכאי הניזוק לקבל את הטיפולים הרפואיים האמורים, ללא תשלום, מקופת החולים בה הוא חבר, מכוח הוראות חוק ביטוח בריאות. נמצא כי תוצאת הדברים תהיה, בסופו של דבר, פיצוי הניזוק בסכום העולה על נזקו.¹⁴

עולה, אם כך, מדברים אלה כי הלכת **אלאחד** נועדה למנוע הטלת תשלום כפל על המזיק, מחד, ומתן פיצוי יתר לניזוק, מאידך, ולהביא להרמוניה בין עקרונות הפיצוי בדיני הניזיקין והוראותיו של חוק ביטוח בריאות.

ודוק, יש להדגיש כי הלכת **אלאחד** אינה חלה מקום בו הניזוק אינו זכאי לקבל את הטיפול

10 עניין **אלאחד**, לעיל הערה 6, בע' 740-744.

11 שם, בע' 740, 746.

12 שם, בע' 748.

13 שם, שם.

14 שם, בע' 752.

הרפואי לו הוא זקוק, ללא תשלום, מקופת החולים בה הוא חבר. דהיינו, אם הניזוק זקוק לטיפולים רפואיים שאינם כלולים בסל הבריאות, או אם הניזוק זקוק לטיפולים רפואיים אותם ביכולתו לקבל מקופת החולים רק כנגד תשלום מלא או חלקי, חייב המזיק לפצות את הניזוק על עלותם של טיפולים אלה, ובלבד שזה האחרון הוכיח את הצורך בהם¹⁵.

בדומה לכך, במקרה שרמת הטיפול הרפואי אותו זכאי הניזוק לקבל מקופת חולים, ללא תשלום, אינה עולה בקנה אחד עם עקרון השבת המצב לקדמותו¹⁶, ופנייה לטיפול פרטי, על העלות הכרוכה בכך, עומדת בחובת הקטנת הנזק החלה על הניזוק¹⁷, יהיה זכאי הניזוק לקבל פיצוי על הוצאותיו הרפואיות¹⁸.

ג. הלכת בר זאב – החריג להלכת אלאחד

1. על ההלכה

על אף שנראה היה כי, משניתן פסק הדין בעניין **אלאחד**, נסתם הגולל על האפשרות לפסוק לניזוקים פיצוי בגין עלותם של אותם טיפולים רפואיים הניתנים להם, ללא תשלום, מכוח חברותם בקופת חולים, לא חלף זמן רב עד אשר נפרץ סדק בהלכה בצורה זו. במספר פסקי דין שניתנו לאחר פסיקת בית המשפט העליון בעניין **אלאחד**, נקבע כי, במקרים מסוימים, יש לפסוק לניזוק פיצוי בסכום גלובלי בגדר ראש הנזק של הוצאות רפואיות, גם אם זה זכאי לקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק, ללא תשלום, מכוח חברותו בקופת חולים, על פי הוראות חוק ביטוח בריאות.

ראשיתה של הלכה זו בפסק הדין שניתן על ידי בית המשפט העליון בעניין **בר זאב**. באותו מקרה נפגעה התובעת בתאונת דרכים, בהיותה בת שלוש עשרה, וכתוצאה מכך נותרה בעלת נכות בשיעור 100%. מחוות הדעת שהיו בפני בית המשפט עלה שהתובעת זקוקה לטיפולים פסיכולוגיים ופסיכיאטריים חודשיים, לתקופת אשפוז פסיכיאטרי מדי שנה ולטיפול עיניים. כמו כן, התברר כי התובעת זכאית, במסגרת זכויותיה כחברה בקופת חולים, לקבל את הטיפולים להם היא זקוקה ללא תשלום.

15 **שם**, בע' 753. הנטל להוכיח שאת הטיפולים הרפואיים הדרושים לו יוכל לקבל הניזוק, ללא תשלום, מקופת החולים, מוטל על המזיק הנתבע. **שם**, בע' 752. אשר על כן, כל ספק בשאלת זכאות הניזוק ייוקף לחובת הנתבע, ויוביל לפסיקת פיצוי לניזוק בגין הוצאותיו הרפואיות. ראו, למשל: ת"א (ב"ש) 2031/95 **צייכט נ' צייכט** (טרם פורסם), תקדין מחוזי 2783 (2)99: ת"א (י"ם) 802/94 **חנדיה נ' סהר חברה לביטוח בע"מ** (טרם פורסם), תקדין מחוזי 2)97 (2)4164.

16 כפי שהבהיר בית המשפט בעניין **אלאחד**, עשוי להיות פער בין הטיפול הנדרש כדי להשיב את מצבו של הניזוק לקדמותו, והטיפול הרפואי אותו זכאי הניזוק לקבל מכוח הוראות חוק ביטוח בריאות. הטעם לכך הוא שחוק ביטוח בריאות הוא חוק סוציאלי, אשר מטרתו הבטחת טיפול רפואי לכול ברמה בסיסית, ולא העמדת הניזוק במצב בו היה לולא הפגיעה. עניין **אלאחד**, **שם**, בע' 745-746.

17 עניין **נעים**, **לעיל** הערה 3, בע' 777; עניין **סורוקה**, **לעיל** הערה 3, בע' 689. כפי שהבהיר בית המשפט בפסקי דין אלה, בעוד שהניזוק אינו חייב לבחור בחלופת הטיפול הזולה ביותר, רק משום שהיא נוחה יותר למזיק, הרי שבמסגרת כל החלופות העומדות לרשות הניזוק, המשיבות את מצבו לקדמותו בצורה הטובה ביותר, עליו לבחור באפשרות המקטינה את נזקו של המזיק.

18 עניין **אלאחד**, **לעיל** הערה 6, בע' 753.

פיצוי גלובלי לניזוק בגין הוצאות רפואיות

בית המשפט המחוזי, אשר סבר כי הוראות חוק ביטוח בריאות לא שינו מהמזב המשפטי ששרר לפני כניסתו לתוקף, פסק לתובעת פיצוי בגין הוצאות רפואיות בעתיד בסך 795,760 ש"ח.

בית המשפט העליון סבר, לעומת זאת, שמשניתן פסק הדין בעניין **אלחדד**, לא היה מקום לפסוק לתובעת פיצוי בגין עלותם של טיפולים רפואיים, אותם היא זכאית לקבל, ללא תשלום, מקופת החולים בה היא חברה¹⁹.

אף על פי כן, לא נמנע בית המשפט מלפסוק לתובעת פיצוי בגדר ראש נזק זה, ופסק, על דרך אומדן, פיצוי בסכום גלובלי בסך מאתיים אלף ש"ח. בין השאר, נימק בית המשפט את החלטתו לפסוק לתובעת את הסכום האמור בדברים הבאים:

"התובעת עתידה להוקק לטיפולים הנזכרים משך תקופה ארוכה של עשרות שנים, עד אחרית ימיה. משך תקופה כה ארוכה יתכנו מקרים והזדמנויות בהן תמנע ממנה, מסיבה זו או אחרת, האפשרות לקבל טיפול במסגרת קופת החולים, והדבר עלול להיות כרוך עברה בהוצאות"²⁰.

עולה, אם כך, מדברים אלה כי לגישתו של בית המשפט העליון מן הראוי לפסוק לניזוק פיצוי בסכום גלובלי, בגדר ראש הנזק של הוצאות רפואיות, גם אם זה זכאי לקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא נזקק, ללא תשלום, מקופת החולים בה הוא חבר, אם קיים חשש שהניזוק לא יוכל לקבל, מסיבה זו או אחרת, את הטיפול הרפואי לו הוא זקוק מקופת החולים²¹.

ארבעה פסקי דין, אשר יצאו תחת ידו של בית המשפט העליון, חזרו ואימצו את ההלכה שנקבעה על ידי בית המשפט בעניין **בר זאב**.

19 עניין **בר זאב**, לעיל הערה 1, בע' 570-571.

20 **שם**, בע' 571. שני טעמים נוספים עמדו ביסוד החלטתו של בית המשפט. הראשון, חוסר הוודאות ששרר עד למתן פסק הדין בעניין **אלחדד** באשר לשאלה מהם השינויים שהכניס חוק ביטוח בריאות דיני פיצויים בנוקף גוף, והעובדה שבמשך מספר חודשים לאחר מתן פסק הדין על ידי בית המשפט המחוזי קיבלה התובעת טיפול פסיכולוגי ופסיכיאטרי שלא באמצעות קופת חולים. השני, גם כשהתברר המזב המשפטי, יש להביא בחשבון תקופה של הסתגלות הקשורה במעבר מהטיפול הפסיכולוגי והפסיכיאטרי, שקיבלה התובעת בעבר, לטיפול שתקבל מרפואי קופת החולים שאליה היא משתייכת. **שם**, שם.

21 יש לציין, כי מן הראוי להבחין בין פסיקת פיצוי בסכום גלובלי, מכוח הלכת **בר זאב** ופסיקת פיצוי בסכום גלובלי, מכוח הלכת **אלחדד**. במקרה הראשון, נפסק פיצוי בסכום גלובלי בשל החשש שמא הניזוק לא יקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק, מקופת החולים בה הוא חבר, ללא תשלום. במקרים מהסוג השני עשוי בית המשפט לפסוק לתובע פיצוי בסכום גלובלי, אם הנתבע לא עמד בנטל להוכיח כי התובע זכאי לקבל את הטיפולים להם הוא זקוק מקופת החולים בה הוא חבר, ללא תשלום, ואילו הנתבע לא הציג ראיות מפורשות בדבר הוצאותיו הרפואיות בעתיד. פסיקת הפיצוי בסכום גלובלי, במקרים אלה, נעוצה בעקרונות של הלכת **אלחדד**. ראו, למשל: ת"א (רמלה) 5369/95 **שטיינמן נ' קונקי** (טרם פורסם), תקדין שלום (3)97 6168, פסקה 19; ת"א (ת"א) 15191/92 **יגודייב נ' עלית תעשיות בע"מ** (טרם פורסם), תקדין שלום (3)97 2111, פסקה 12; ת"א (י"ם) 16766/96 **פורזן נ' מרקוס** (טרם פורסם), תקדין שלום (3)98 2026.

הראשון הוא, ע"א 2801/96 אל-על נ' יפרח²². באותו מקרה קבע בית המשפט כי על אף שהניזוק זכאי לקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק מקופת החולים בה הוא חבר ללא תשלום, מן הראוי לפסוק לו סכום פיצוי כלשהו כדי להבטיח שיקבל את הטיפולים הרפואיים הדרושים לו, באותם מקרים בהם עקב טעות או תקלה לא יקבלם מקופת החולים. בהתחשב בכך, פסק בית המשפט את הסכום של מאה וחמישים אלף ש"ח²³.

בדומה לכך, בע"א 8109/95 קרני, קרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים נ' גינת²⁴ פסק בית המשפט העליון לטובת הניזוקה פיצויים בסכום גלובלי של שבעים וחמישה אלף ש"ח, בגדר ראש הנזק של הוצאות רפואיות בעתיד, על אף הלכת אלחוד, ועל אף שסבר כי הטיפולים והתרופות להם נזקקה התובעת נכללים ב"סל הבריאות". בית המשפט תמך את החלטתו בנימוק כי ייתכנו מקרים בהם, עקב טעות או תקלה, לא תקבל התובעת את הטיפולים האמורים מקופת חולים, וכן כי ייתכן ובעתיד תיזקק לתרופות אשר לא תוכל לקבל מקופת החולים בה היא חברה²⁵.

בעניין גנאיים²⁶, קבע בית המשפט כי, בעוד שהתובעת זכאית לקבל את הטיפולים הרפואיים, השיקומיים והסיעודיים, להם היא זקוקה, ללא תשלום, ממוסדות החינוך המיוחד בהם היא נמצאת ומקופת החולים בה היא חברה, יש לפצותה בסך של שש מאות אלף ש"ח בגין הוצאות רפואיות בעתיד. על אף שבית המשפט סבר שאין לבסס את חישוב הפיצוי על ההנחה כי אין הנפגעת זכאית כלל לשירותי בריאות על פי חוק, הוא קבע כי ראוי, במקרים מתאימים, להביא בחשבון גם את האפשרות שסל שירותי הבריאות עשוי להשתנות, בפריט זה או אחר, וכן את המחיר הנדרש, לעתים, מהחולה בגין שירותים חריגים²⁷.

לבסוף, בע"א 81/00 קורנר נ' אוחיזן²⁸ פסק בית המשפט לתובעת, על דרך אומדן, סכום של שלוש מאות אלף ש"ח, בגין עלויות רפואיות בהן היא צפויה לשאת. בית המשפט פסק לתובעת את הסכום האמור, על אף שכל הטיפולים, להם הייתה זקוקה עד למועד פסק הדין, ניתנו לה, ללא תשלום, על ידי קופת החולים בה הייתה חברה, ועל אף שבית המשפט קבע שתוכל לבצע את כל הניתוחים להם תהיה זקוקה בעתיד במסגרת קופת חולים, כאמור לעיל. בית המשפט הסביר את החלטתו באפשרות שמא, במשך תקופה ארוכה בעתיד, עלולה התובעת להידרש לטיפולים אשר אינם נכללים בסל הבריאות, ובאפשרות שמא תידרש לשלם סכומי כסף עבור חלק מהתרופות לתן היא זקוקה²⁹.

החלטות דומות ניתנו גם על ידי בתי המשפט המחוזיים. כך למשל, בת"א (חי') 709/93

22 ע"א 2801/96 אל-על נ' יפרח (טרם פורסם), תקדין עליון 98(3) 126 (להלן: עניין אל-על).

23 שם, פסקה 13 לפסק דינו של השופט אור.

24 ע"א 8109/95 קרני, קרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים נ' גינת, פ"ד נב(5) 637 (להלן: עניין גינת).

25 שם, בע' 641.

26 עניין גנאיים, לעיל הערה 9.

27 שם, פסקה 10 לפסק דינו של השופט ריבלין.

28 ע"א 81/00 קורנר נ' אוחיזן (טרם פורסם), תקדין עליון 2001(2) 614 (להלן: עניין קורנר).

29 שם, פסקה 6 לפסק דינו של השופט אור.

פיצוי גלובלי לניזוק בגין הוצאות רפואיות

מזרחי נ' אריה חברה לביטוח בע"מ³⁰ נפסק כי, על אף שחלק ניכר מהשירותים הרפואיים להם זקוקה הניזוקה נכללים ב"סל הבריאות", יש לפצותה בגדר ראש הנזק של הוצאות רפואיות בסכום גלובלי של מאתיים וחמישים אלף ש"ח. ארבעה טעמים עמדו ביסוד החלטתו של בית המשפט. ראשית, העובדה כי התובעת נזקקה לטיפול פסיכולוגי, בו קיימת חשיבות רבה לקשר אישי-אינטימי בין המטפל והמטופל. אשר על כן, סבר בית המשפט, כי יש להתחשב באפשרות שהמטפלים שיוצעו לתובעת על ידי קופת חולים לא יתאימו לה והיא תיזקק דווקא למטפל פרטי. שנית, האפשרות שהתובעת תיתקל בקשיים להגיע למטפלים בשל נכותה ובשל היעדר סידורי גישה לנכים. שלישית, האפשרות שהתובעת תידרש לשלם אגרת טיפול. ורביעית, האפשרות של קיצוץ עתידי בסל הבריאות עקב אילוצים תקציביים.³¹

כך גם בת"א (חי') 886/94 **שער נ' מנורה חברה לביטוח בע"מ**³² פסק בית המשפט לתובעת פיצוי בסכום גלובלי בסך של מאתיים ושמונים אלף ש"ח בגדר ראש הנזק של הוצאות רפואיות. בית המשפט התחשב, בין השאר, באפשרות שהתובעת לא תקבל במסגרת קופת חולים חלק מהטיפולים להם היא זקוקה מחמת טעות או תקלה, וכן באפשרות שחלק מהטיפולים הרפואיים ומאבזרי השיקום, להם היא זקוקה לא יינתנו לה על ידי שירותי הבריאות או שהיא תידרש לשאת בהשתתפות בגינם.³³

ניתן, אם כך, לסכם ולומר כי הלכת **בר זאב**, על פיה ניתן לפסוק לניזוק, במקרים מסוימים, פיצוי בסכום גלובלי בגדר ראש הנזק של הוצאות רפואיות, גם אם זה זכאי לקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק, ללא תשלום, מקופת החולים בה הוא חבר, תפסה אחיזה בפסיקה, ובתי המשפט נוהגים לפסוק מכוחה פיצוי בסכום גלובלי, כאמור, במקרים מתאימים.

מפסקי הדין שהובאו לעיל עולה כי טעמים שונים עשויים להצדיק פסיקת פיצוי בסכום גלובלי לניזוק, על אף זכאותו לקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק, ללא תשלום, ובכלל זה: שינויים וקיצוצים אפשריים ב"סל הבריאות" בעתיד; חשש לטעות או תקלה, בגינם לא יוכל הניזוק לקבל את השירות הנחוץ לו מקופת החולים; האפשרות כי הניזוק ייזקק בעתיד לתרופות או לטיפולים אשר אינם כלולים ב"סל הבריאות"; האפשרות שהניזוק יידרש בעתיד להשתתף בעלות הטיפולים להם הוא זקוק; האפשרות כי בשל נכותו לא יוכל הניזוק להגיע למקום הטיפול, ויאלץ לקבלו ממטפל פרטי בביתו; ולבסוף, סוג הטיפול לו זקוק הניזוק, אשר עשוי להצדיק פנייה למסגרת פרטית. אף על פי כן, יש להדגיש כי מעין בפסיקה עולה שאין די באיזה מטעמים אלה כדי

30 ת"א (חי') 709/93 **מזרחי נ' אריה חברה לביטוח בע"מ** (טרם פורסם), תקדין מחזיו 1072 (3) 999 (להלן: עניין מזרחי).

31 שם, פסקה כ"א, לפסק דינו של השופט ביין.

32 ת"א (חי') 886/94 **שער נ' מנורה חברה לביטוח בע"מ** (טרם פורסם), תקדין מחזיו 1099 (1) 557 (להלן: עניין שער).

33 שם, פסקה ל"ב לפסק דינו של השופט גריל. ראוי להבהיר שסכום הפיצוי שנפסק לתובעת בא לפצותה גם בגין הוצאות רפואיות שנגרמו לה בטרם כניסת חוק ביטוח בריאות לתוקפו, ובגין הוצאות מוגברות לכביסה. שם, שם.

להצדיק פסיקת פיצוי בסכום גלובלי. כפי שעולה מהפסיקה, שיקול מרכזי בפסיקת פיצוי בסכום גלובלי הוא קיומו של **חשש ממשי** שמא הניזוק לא יוכל לקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק מקופת החולים בה הוא חבר, ללא תשלום, מאיזה מהסיבות המנויות לעיל. המסקנה כי שיקול זה עמד לנגד עיני בית המשפט עולה מהעובדה שחלקם המכריע של המקרים בהם נפסק לניזוק פיצוי בסכום גלובלי, עסקו בניזוקים שנתרו בעקבות הפגיעה בעלי נכות קשה, ואשר נזקקו לטיפולים מורכבים למשך תקופה ארוכה³⁴.

לעומת זאת, במקרים בהם נזקק הניזוק לטיפול רפואי למשך תקופה מצומצמת וקרובה, נמנעו בתי המשפט מלפסוק פיצוי בסכום גלובלי. כך למשל, בת"א (י"ם) 1445/96 **וסילייב ג' גורביץ'**³⁵ קבע בית המשפט כי התובע זקוק לטיפול פסיכולוגי לתקופה מצומצמת וקרובה, וכי גם באשר ליתר הפגיעות לא הוכח קיומו של סיכון יוצא דופן שהניזוק לא יוכל לקבל את

34 כאמור, בעניין **בר זאב**, הייתה הניזוקה כבת שלוש־עשרה שנה בעת הפגיעה, והיא נותרה נכה בשיעור 100% לצמיתות כתוצאה מהפגיעה. מחוות הדעת הרפואיות עלה שהיא תיזקק לטיפולים פסיכולוגיים ופסיכיאטריים חודשיים, לאשפוז פסיכיאטרי שנתי, ולטיפולים בעיניים עד אחרית ימיה; בעניין **אל-על** נפגע התובע קשות בתאונה, אשר כתוצאה ממנה נקטעו שתי גפיו התחתונות. כמו כן, עקב שבר בחוליות הצוואריות ותזוזתן נגרם לתובע שיתוק בארבע גפיו, ונכותו הוערכה בשיעור של 100% לצמיתות. מחוות הדעת הרפואיות עלה כי התובע זקוק לטיפולים פיזיותרפיים שבועיים, משך כל ימי חייו; בעניין **גינת** נותרה התובעת נכה בשיעור 100% לצמיתות, לאחר שניסתה להתאבד בקפיצה. בשל נכותה הפיזית והנפשית, נזקקה התובעת לטיפולים רפואיים מרובים ולתרופות, עד אחרית ימיה; בעניין **גנאיים** הייתה הניזוקה פעוטה כבת שנתיים בעת הפגיעה, אשר כתוצאה ממנה נותרה נכה בשיעור 100%. מחוות הדעת הרפואיות עלה שהתובעת תיזקק בעתיד לטיפולי פיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק, ריפוי בדיבור, הידרותרפיה, טיפולים פסיכולוגיים, וכן לבדיקות רפואיות שנתיות; בעניין **קורנר** נפגעה התובעת, בהיותה כבת חמש שנים, בתאונת דרכים. התובעת נפגעה קשות בתאונה, וכתוצאה ממנה נותרה נכה בשיעור 100%. נכות זו כללה נכות בתחום הפסיכיאטרי בשיעור 100%, נכות מצטברת בתחום האורולוגיה בשיעור 130%, נכות של 80% בשל הידבקויות בבטן ובעיות נוספות במערכת העיכול, וכן נכויות נוספות. על אף נכותה הקשה, מצא בית המשפט כי תוחלת חייה של התובעת לא קוצרה כפועל יוצא מהתאונה. מפסק הדין עולה כי התובעת נזקקה ותיזקק בעתיד לטיפולים רפואיים ופרה-רפואיים מרובים; בעניין **מדחי** נפגעה התובעת בתאונת דרכים, בעקבותיה הפכה נכה בשיעור 100%. חוות הדעת הרפואיות הצביעו על כך שהתובעת תיזקק לטיפולים פיזיותרפיים שבועיים, לטיפול נפשי ופסיכיאטרי, לתרופות, לחיתולים, למעקב רפואי ולאשפוז תקופתי; בעניין **שער** נותרה התובעת נכה בשיעור 100% לצמיתות ומשותקת מבלג גופה בתחנות, לאחר שנפגעה בתאונת דרכים קשה. נקבע כי התובעת זקוקה לפיזיותרפיה, לפעילות ספורטיבית שבועית, לטיפול פסיכולוגי, לאשפוזים בעתיד, לביקורות רפואיות שוטפות, וכן לאביזרים ולמכשירים רפואיים ושיקומיים. נראה כי יוצא מכלל אלה פסק הדין שניתן על ידי בית המשפט המחוזי בחיפה - ת"א (חי') 335/91 **צוברי ג' נעמית** (טרם פורסם), תקדין מחוזי 99(2) 585 (להלן: עניין **צוברי**). באותו מקרה נפגעה הניזוקה, בהיותה כבת שנתיים וחצי, ממים חמים אשר נשפכו עליה ממיחם. נכותה נקבעה על שיעור 10% בלבד, ועיקרה בשל צלקות שנגרמו לה. מחוות הדעת הרפואיות עלה כי התובעת תיזקק למספר ניתוחים פלסטיים. בית המשפט פסק לזכותה של התובעת, בגדר ראש הנוק של הוצאות רפואיות, פיצוי בסכום גלובלי של חמישה-עשר אלף ש"ח, על אף שהניח כי זו תוכל לבצע את הניתוחים האמורים במסגרת קופת החולים בה היא חברה, ללא תשלום. הטעם לפסיקתו של סכום זה היה החשש שמא התובעת תיזקק לניתוח אשר אינו נכלל בסל הבריאות. נוכח העובדה שפגיעתה של התובעת לא הייתה חמורה, ונוכח העובדה שלא ניתן היה לקבוע מה מספר הניתוחים להם תיזקק בעתיד, ספק אם היה קיים, בתמורה זו, חשש ממשי שמא התובעת לא תוכל לקבל את הטיפולים הרפואיים להם היא זקוקה, ללא תשלום, זאת להבדיל מקיומה של אפשרות גרידא.

35 ת"א (י"ם) 1445/96 **וסילייב ג' גורביץ'** (טרם פורסם), תקדין מחוזי 98(3) 2990.

פיצוי גלובלי לניזוק בגין הוצאות רפואיות

הטיפול הרפואי לו הוא זקוק מקופת החולים בה הוא חבר ללא תשלום. אשר על כן, קבע בית המשפט כי לא קיימת הצדקה לסטות מהלכת **אלתה**.³⁶ עולה מדברים אלה כי לגישת הפסיקה יש להבחין בין מקרים, בהם נזקק הניזוק לטיפולים מורכבים למשך תקופה ארוכה, בהם קיים חשש ממשי כי ייתכנו מקרים והודמנויות בהם לא יוכל הניזוק לקבל את הטיפול הרפואי הדרוש לו מקופת חולים ללא תשלום, לבין מקרים בהם עסקינן בטיפולים הצפויים להינתן לניזוק למשך תקופה מצומצמת, בהם לא קיים חשש ממשי, כאמור לעיל, המצדיק סטייה מהלכת **אלתה**.

2. צידוקים תאורטיים להלכת בר זאב

כפי שעולה מהפסיקה שהובאה לעיל, שני טעמים עומדים ביסוד ההלכה, על פיה מן הראוי לפסוק לניזוק פיצוי בסכום גלובלי אף במקרים בהם הוא זכאי לקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק, ללא תשלום, מקופת החולים בה הוא חבר: **הראשון**, מניעת חסרון כיס מהניזוק.³⁷ **השני**, יצירת ודאות כי הניזוק יקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק.³⁸ טעמים אלה מבטאים, בראש ובראשונה, את השאיפה להעמיד את הניזוק באותו מצב בו היה לולא מעשה הניזוק. מטרה זו עולה בקנה אחד עם "עקרון השבת המצב לקדמותו" העומד ביסוד הישוב הפיצוי בדיני הניזוקין.

בד בבד מצביעים טעמים אלה על השאיפה להביא להפחתת עלויות תאונה משניות. אלה עשויות להיגרם בשל אחד משני הגורמים הבאים: הראשון, אישיקומו וצמיחתו, כפועל יוצא מכך, של הנזק הראשוני שנגרם לניזוק. השני, הטלת נטל כלכלי כבד על ניזוקים, והתמוטטותם הכלכלית כפועל יוצא מכך.

פסיקת פיצוי בסכום גלובלי לניזוק מקום בו קיים חשש ממשי שמא זה לא יוכל לקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק ללא תשלום מקופת חולים, מבטיחה שהניזוק יקבל את הטיפולים הרפואיים האמורים, ומונעת, באופן זה, היוותו של נזק גוף ללא טיפול רפואי. כמו כן, מבטיחה פסיקת פיצוי כאמור, כי ניזוקים לא יאלצו לשאת בעלותם של טיפולים רפואיים אלה, ובאופן זה מונעת הטלת נטל כלכלי כבד על ניזוקים. פסיקת פיצוי בסכום גלובלי תורמת, אם כך, להפחתת עלויות תאונה משניות, ומכאן ההצדקה לה. לא רק זאת, אלא שפסיקת פיצוי בסכום גלובלי במקרים המתוארים לעיל עולה בקנה אחד עם שיקולים של הרתעה ושל צדק מתקן. יש לזכור כי אם קיים חשש ממשי שהניזוק לא יוכל

36 ראו גם ת"א (ב"ש) 77/90 פרפרה נ' גולדו (טרם פורסם), תקדין מתווז 99(2) 2824. שם נפגע אמנם התובע קשות בתאונת דרכים והיה זקוק לטיפולים רפואיים ופרה-רפואיים רבים ומורכבים, אלא שהסדר הדיני היה קצוב בזמן, ועניינו של הניזוק צפוי היה לעלות שנית על שולחן הדיונים בהגיעו לגיל עשרים ואחת. אשר על כן, סבר בית המשפט כי אין מקום לפסוק לתובע פיצוי בסכום גלובלי בגין הוצאותיו הרפואיות, בהתאם להלכת בר זאב.

37 ראו, למשל, עניין בר זאב, לעיל הערה 1, בע' 571.

38 ראו, למשל, עניין גינת, לעיל הערה 24, בע' 646; עניין אל-על, לעיל הערה 22, פסקה 13 לפסק דינו של השופט אור.

לקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק ללא תשלום מקופת חולים, אך לא ייפסק לו כל פיצוי בגדר ראש הנזק של הוצאות רפואיות, יהיה המזיק, מחד, פטור מהחובה לפצות את הניזוק על הוצאותיו הרפואיות, אך, מאידך, לא יחויב בהחזר הוצאותיה של קופת החולים³⁹. תוצאת הדברים תהיה, אם כך, כי המזיק לא יישא במלוא עלויות התאונה להן גרם. תוצאה זו אינה מתיישבת עם השאיפה להביא להרתעה אופטימלית של מזיקים ועם עקרונות של צדק מתקן. חיוב המזיק בפיצוי בסכום גלובלי מוצדק, אם כך, מטעם נוסף – יש בו למנוע הרתעת חסר של מזיקים ולהביא לצדק מתקן.

ד. הערות והארות על הלכת בר זאב

על אף קיומה של הצדקה, כאמור, להלכת בר זאב, אין להתעלם מהבעייתיות הטמונה בה. בעוד שמפסיקת בתי המשפט עולה כי פסיקת פיצוי בסכום גלובלי ראויה רק במקרים בהם קיים חשש ממשי שמא הניזוק לא יקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק, ללא תשלום, מקופת חולים, אין להתעלם מהאפשרות שמא פסיקת פיצוי כאמור תהפוך בחלוף הזמן לנוהג שבשגרה ולא תיוותר בגדר חריג בלבד⁴⁰.

הקושי בהערכת התרחשויות עתידיות, חוסר הנוחות הטמון באי-פסיקת כל פיצוי לניזוק בגין הוצאותיו הרפואיות, והשאיפה למנוע חסרון כיס מניזוקים ולהבטיח כי יקבלו את הטיפולים הרפואיים להם הם זקוקים, עשויים להוביל לפסיקת פיצוי בסכום גלובלי גם במקרים בהם החשש שמא הניזוק לא יוכל לקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק, ללא תשלום, הנו בגדר אפשרות גרידא.

פסיקת פיצוי בסכום גלובלי, במקרים בהם לא קיים חשש ממשי, כאמור, עלולה לרוקן מתוכן את הלכת אלחודד, ואינה עולה בקנה אחד עם העקרונות לאורם ניתנה הלכה זו. כאמור, מכוח הוראות חוק ביטוח בריאות, עומדת לקופת חולים זכות שיפוי כנגד המזיק בגין ההוצאות הרפואיות בהן נשאה. אשר על כן, במקרים בהם לא קיים חשש ממשי, כאמור, עלול המזיק לשאת בתשלום כפל. מחד, יחויב בפיצוי הניזוק בסכום גלובלי במסגרת תביעתו הנוזיקית. מאידך, יחויב בהחזר עלות השירות במסגרת תביעת השיפוי שתוגש על ידי קופת החולים.

הניזוק, לעומת זאת, עלול לזכות במקרים מסוג זה בפיצוי גבוה מכפי נזקו. מחד, יזכה לפיצוי בסכום גלובלי במסגרת תביעתו הנוזיקית. מאידך, יקבל, בסופו של דבר, את הטיפול הרפואי לו הוא זקוק, ללא תשלום, מקופת החולים בה הוא חבר. מצב דברים זה, בו נאלץ המזיק לשאת בתשלום כפל ואילו הניזוק זוכה בפיצוי יתר, אינו רצוי. יש לזכור כי ראש הנזק של הוצאות רפואיות הנו ראש נזק לו נזקק בית המשפט

39 שהרי זו לא תישא בעלות הטיפול הרפואי הדרוש לניזוק, ולכן ממילא לא תתבע את המזיק בתביעת שיפוי.

40 כך למשל, ספק אם היה מקום לפסוק פיצוי בסכום גלובלי לתובעת בעניין צוברי, על פי אמת המידה שהובאה לעיל, בהתחשב בעובדה שגזקה של התובעת לא היה תמור, ובהתחשב בקיומו של חוסר ודאות באשר למספר הניתוחים להם תיזקק התובעת. אף על פי כן, זכתה התובעת לפיצוי בסכום גלובלי.

פיצוי גלובלי לניזוק בגין הוצאות רפואיות

בתביעות נזיקין רבות. לא רק זאת, אלא שמהפסיקה אשר הובאה לעיל עולה כי סכומי הפיצוי הגלובלי, הנפסקים לניזוקים, על פי הלכת **בר זאב**, גבוהים למדי. הטלת תשלום כפל על מזיקים, במקרים האמורים, עלולה אם כך להביא, בראש ובראשונה, להטלת נטל כלכלי כבד על מזיקים ועל מבטחיהם, על ההשלכות הנובעות מכך (למשל: עליית פרמיות ביטוח). לא רק זאת, אלא שהטלת תשלום כפל כאמור על מזיקים מובילה לחיובם בעלויות גבוהות מכפי עלויות התאונה להן גרמו בפועל וכך להרתעת יתר. הפגיעה בהרתעתם האופטימלית של מזיקים נובעת גם מקיומה של חוסר ודאות באשר לשיעור סכום הפיצוי הגלובלי, אשר עשוי להיפסק לניזוקים מכוח הלכת **בר זאב**⁴¹. בהיעדר מידע מדויק על שיעור עלויות התאונה אשר תוסלנה על המזיק, יקשה על זה האחרון לכלכל את צעדיו באופן המבטיח השגת יעילות כלכלית.

הניזוק, לעומת זאת, עשוי לזכות במקרים מסוג זה לפיצוי יתר, ולהתעשר על חשבון המזיק. כפועל יוצא מכך, תסובסד פעילותו, ותמריצו למנוע או להקטין את הנזק אותו סבל עקב הפגיעה יפחתו.

הבעייתיות האמורה בפסיקתו של פיצוי בסכום גלובלי, על פי הלכת **בר זאב**, מחייבת, אם כך, את בתי המשפט לנהוג במשנה זהירות בפסיקתו של פיצוי זה. מטרה זו עשויה להיות מושגת, לדעתנו, בשלושה אמצעים:

ראשית, על השימוש בהלכת **בר זאב** להיות מוגבל לאותם מקרים בהם קיים **חשש ממשי** שמא לא יוכל הניזוק לקבל בעתיד את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק, ללא תשלום, מקופת החולים בה הוא חבר. בהתאם לכך, על בתי המשפט להימנע מפסיקת פיצוי בסכום גלובלי במקרים בהם קיימת אפשרות גרידא כי הניזוק יאלץ לשאת בעלות הטיפולים להם הוא זקוק.

שנית, מן הראוי כי אמת מידה זו לפסיקת פיצוי בסכום גלובלי, אשר עלתה עד כה מהפסיקה באופן עקיף בלבד, תוצג ותוגדר מפורשות בפסיקה.

שלישית, על בתי המשפט לנקוט אמת מידה אחידה בקביעת שיעורי סכומי הפיצוי הנפסקים לניזוקים כסכום גלובלי. בהתאם לכך, בקביעת סכומי הפיצוי הגלובלי, על בתי המשפט להתחשב בשני גורמים – הראשון, שיעור הסיכון שמא הניזוק לא יקבל את הטיפולים הרפואיים להם הוא זקוק מקופת חולים, ללא תשלום. השני, שיעורן של עלויות הטיפולים הרפואיים להם זקוק הניזוק.

אמצעים אלה יבטיחו, כך נראה, כי הלכת **בר זאב** תיוותר בגדר חריג, אשר היקפו מוגדר וידוע.

מכל מקום, האמור מלמד כי משנפרצה הלכת **אלחדד יש לעמוד על המשמר שמא יקום החריג ויבלע את הכלל**.

41 מקורו של חוסר ודאות זה בשני גורמים: הראשון, היעדר קריטריונים ברורים להערכת פיצוי הנפסק בסכום גלובלי. השני, האפשרות כי גובה הפיצוי יושפע מאיטיות השופט היושב לדין או מגובה הפיצוי הנפסק בראשי נזק אחרים.

